

A KÖZÖSSÉGI GONDOLAT JEGYÉBEN

Kritikai értékelés az Üzenet kiadói tanácsának és szerkesztő bizottságának munkájáról és feladatairól

A szabadkai irodalmi-társadalomtudományi folyóirat alapítása abban az időszakban kezdett beérni, melyet ma már higgadtan, adatok és elemzések leltisztult fényében liberalista korszaknak nevezünk. A JKSZ Elnöksége Végrehajtó Irodájának levele előtti időszak legteljesebben tükrözte azt az ideológiai bizonytalanságot, mely eluralkodott a társadalmi élet minden területén, lehetővé téve az öngazgatású szocializmus marxista-leninista ideológiájától idegen eszmei áramlatok szinte szabad beáramlását, képviselőik romboló tevékenységét.

A művelődési élet sem volt mentes ezektől az ideológiai hatásoktól. Ékes bizonyítéka ennek a folyóirat megindulását bevezető vitasorozat. Egyéni nézetek és csoportok csaptak össze a leendő folyóirat arculatának meghatározása körüli megbeszéléseken. Ha szintetizáljuk a vita anyagát — mellőzve a különböző csoportok nézeteinek külön-külön elemzését —, lényegében két, egymással szöges ellentétben álló ideológiai nézet ütközött meg egymással.

Az egyik csoport, zavaros, eklektikus polgári nézetek hatása alatt, vitahatatlanul csoportérdek szem előtt tartásával, a társadalmi ellenőrzés és a társadalmi érdekek mellőzésével szeretett volna a nyilvánosság elé lépni, hogy „parttalan” ideológiáját érvényesíthesse az irodalmi alkotásban.

A másik csoport egységes volt az irodalom társadalmi, marxista ideológiai elkötelezettségét illetően, de nem volt teljesen mentes bizonyos egyéni, szubjektív és lokális jelleg érvényesítésének gondolatától.

Végül is a participációs elv érvényesítésével alakult meg a szerkesztő bizottság, s jelent meg az Üzenet első száma 1971. szeptember 1-én.

Gazdag helyi irodalmi hagyományok nehéz örökségével s a gyanakvás, bizalmatlanság, az eleve negatív előjelű elkötelezettségű kritika meg-megújuló hullámaival kellett számolnia. Mindezt szinte minden folyóiratszámmal meg kellett cáfolnia, mégpedig a minőség, időszerűség biztosításával vagy fokozatos emelésével.

Meg kellett törni a lokális jelleget, biztosítani kellett, hogy a folyóirat tartományi és országos érdekeket képviseljen az irodalmi alkotás és társadalomtudományok területén.

Részben ezzel magyarázható, hogy a társadalmi öngazgatás a folyóirat körül nem fejlődött a kívánt ütemben. A folyóirat kiadói tanácsa csak mintegy másfél éves késéssel alakult meg. Első ülését 1972. december 22-én tartotta. Alakuló ülésén a szerkesztő bizottsággal közösen elemezte a folyóirat első két évfolyamának tartalmát és meghozta alapszabályát.

Öngazgatási alapokmánya az Üzenet céljait és feladatait illetően lezögezi:

— Az Üzenet serkenti a jugoszláviai magyar irodalmi alkotótevékenységet, és népszerűsíti a jugoszláv népek és nemzetiségek irodalmát.

— Üdvözlí mindazoknak a polgároknak a közreműködését, akik a folyóirat hasábjain időszerű irodalmi, művészeti, társadalmi, közoktatási és művelődésügyi problémákat fejtegetnek.

Értékelésünkhöz tartozik annak megállapítása is, hogy az alapszabályokat az új alkotmányok és a JKSZ X. kongresszusának határozatai szellemében ki kell egészíteni. Javaslátunk kiterjed a célok és feladatok pontosabb és részletesebb megfogalmazására is. Az elmúlt fél évtized tapasztalatai, valamint a társadalmi és eszmei mozgások és fejlődés megköveteli ezt. Másrészt a folyóirat szerkesztése határozottabban törekedhet a pontosított feladatok megvalósítására, a hiányosságok felmérésére és felszámolására.

Az irodalmi jellegű rovatok szerkesztésében a folyóirat a leghatározottabban igyekezett megvalósítani a marxista világnézetben alapuló elkötelezettség elvét. Elkerülte annak veszélyét, hogy adott összetételű alkotócsoport monopolizálja a lap hasábjait, vagy álbalooldali jelleg leple alatt kiszorítsa az önigazgatású szocializmus eszméihez hű alkotókat.

A következetes ideológiai elv megvalósításához azonban nem minden esetben állt rendelkezésére megfelelő esztétikai rangú alkotóanyag. Ebből az a feladat hárulna a folyóirat irányító szerveire, hogy nagyobb gondal serkenték az irodalmi alkotást, vonják be az összes írónemzedéket a folyóirat vonzáskörébe.

Nevelőpolitikája eszközei közé tartozik az is, hogy évente a májusi számot az ifjú alkotóknak szenteli. Bizonyos sikerek születtek ezen a téren, azonban következetesen kell tevékenykedni azon, hogy a folyóirat kikerüljön a viszonylag szűk alkotókörökön.

Ennek egyik lehetőségét az irodalmi és művészeti kritika teljesebbé tételében látjuk. Az Üzenet minden száma foglalkozik az irodalmi alkotások népszerűsítésével. Szerintünk a népszerűsítési politika határain túl kell lépünk. Meg kell teremtenünk a szintetizáló jellegű, iránymutató, feltáró irodalom- és művészeti kritikát, az sztfeszítené a recenziók korlátait. Ha eddig kádergondok akadályozták is ebben a folyóiratot, a jövőben tudatosan kell serkenteni az irodalomkritika mellett a színház-, film- és képzőművészeti kritikát. Városunk és Vajdaság művészeti élete, fejlődési irányvétele igényli ezt az alkotómunkát, s ehhez meg kell teremteni a személyi feltételeket.

A lényegbe hatoló marxista elemzés szándékával a szerkesztő bizottság és a kiadói tanács 1974 második felére kerekasztal-értekezletet tervezett, melyre meghívta az összes vajdasági magyar folyóiratok szerkesztőit, a kiadóház és az írószövetség képviselőit, az egyes alkotócsoportok, irodalmi műhelyek tagjait. Az értekezlettel vitát szeretünk volna kezdeményezni irodalmi életünk égető ideológiai kérdéseiről. A vélemények kereszttüzében szándékoztunk rámutatni hiányosságainkra, illetve az irodalmi alkotás területére érvényesíteni a kongresszusi határozatok szellemét.

Kezdeményezésünk részleges sikerrel járt. Annak ellenére, hogy időben és körültekintően előkészítettük az értekezletet, igen kevesen voltak hajlandók a nyilvánosság fóruma előtt véleményt nyilvánítani azokról az irodalmi problémákról, melyek nyíltan vagy lappangva, de érzékelhetően jelen vannak életünkben. Kevesen mentették ki magukat, többen indokolatlan hallgatással vonták ki magukat a nyílt véleménynyilvánítás esetleges kényes lehetősége alól.

Nézetünk szerint a JKSZ Tartományi Vezetősége Művelődésügyi, Tudományos és Közköztartási Bizottságának határozatai után a problémákkal való nyílt szembenézés és vita elől való kibúvás mindenképpen elmarasztalendő. Ez a magatartás konzerválhatja a lappangó góccokat, melyek latens veszéllyel nehezednek az irodalmi alkotómunkára és a kiadói tevékenységre.

A jugoszláv népek és nemzetiségek irodalmának és művelődési hagyományainak terjesztése terén jelentős eredményekkel dicsekedhetünk. Különösen a vajdasági nemzetiségek irodalmi hagyományainak ápolásán fáradozott sikerrel a szerkesztő bizottság. Számos szintézis jelent meg ebből a tárgykörből a szinté állandóan jelentkező irodalmi fordítások mellett.

Ugyanakkor azt is le kell szögeznünk, hogy sokkal kevesebb összegező tanulmány és fordítás jelent meg a szerbhorvát nyelvterület irodalmi életéből, mint ahogy az terjedelménél és jelentőségénél fogva kívánatos lenne. Közismert, hogy általában a magyar műfordítói tevékenység évtizedek óta éberen figyel a délszláv irodalmak eseményeit és igen érzékenyen, gyorsan reagál a minőségi alkotásokra. Tehát a hagyomány is megkövetelné, hogy lapunk többet tegyen ezen a téren az eddigieknél.

Nem az Olvasónapló rovat tájékoztató jellegű és nagy érzékenységgel végzett tevékenységére gondolunk, hanem az értékelő, összegező vagy vitázó hozzáállásra és az irodalmi értékek azonnali gyors átültetésére.

Örvendetesen szaporodik a közéleti kiadványok hivatásos fordítóinak száma. A fordítások minősége iránti igény egyre érezhetőbb. Ezzel szemben a műfordítók köre nem hogy szaporodna, sőt egyre korlátozottabbá válik. A folyóiratnak a jövőben szerkesztési politikájával serkentenie kell a fiatal, magas elméleti felkészültséggel rendelkező műfordítók tevékenységét, hogy az olvasói és társadalmi igényt kielégítse, kiadási politikánkat maradéktalanul megvalósíthassa.

Ha saját környezetünkben nem tudjuk biztosítani a megfelelő médiumokat ehhez a munkához, a többi folyóirattal való kapcsolatteremtés valószínűleg eredményre vezetne. Példa erre testvérlapunkkal, a Rukovetel kialakított gyűmölcsöző kapcsolat. A többi tartományi irodalmi-társadalomtudományi folyóirattal azonban csak a személyes kapcsolatok szintjén folyik érintkezés.

Javasoljuk, hogy a jövőben a magyar, nemzetiségi és szerbhorvát folyóiratokkal szerkesztő bizottsági és kiadó tanácsi szinten vegyük fel a kapcsolatot. Időről időre jól előkészített tanácskozásokon egyeztessük problémáinkat és terveinket, mérjük fel fogyatékosságainkat. A VKSZ Tartományi Vezetőségének határozatai rámutattak ennek szükségességére, mi pedig érezzük elmaradásának hiányát.

Javaslatunkkal lényegében már az öngazgatás kérdését érintettük. Már a kiadói tanács első ülésén elhangzott, majd később megismétlődött az az észrevétel, hogy a folyóirat körüli öngazgatási tevékenységet szélesíteni és szilárdítani kell. A kapcsolatteremtés, nézetegyeztetés a többi alkotóműhellyel természetes velejárója lenne egy ilyen tevékenységnek. Ugyanakkor azonban ki kell építeni kapcsolatainkat azok felé, akiknek a folyóirat készül: az olvasók, a dolgozó tömegek felé.

Egyetlen alkalmunk volt részt venni folyóiratunkról folytatott vitában, amelyet az Újvidéki Ifjúsági Tribün szervezett. Az azonban irányzatos volt, inkább a provokáció szándéka jellemezte. Ugyanakkor mi nem kezdeményeztük

Szabadkán a dolgozók különböző rétegei között népszerűsíteni folyóiratunkat és annak céljait. Terveztük, hogy a középiskolai tanárok körében, megbeszéléseken ismertetjük terveinket, kedvet ébresztünk egyesekben a munkatársi viszony teremtésére, az alkotómunkához. Szervezett formában terveink nem valósultak meg, csupán egyes esetek bizonyítják; hogy számos pedagógusunk, társadalomtudományi szakemberünk publikálhatná munkáját, ha megfelelő serkentésben részesülne.

Másrészt a Szabadka vonzáskörébe tartozó községekben nem teremtettünk góccokat, amelyek szinte a szerkesztőség kihelyezett csoportjait képviselhetnék saját környezetükben, serkentve általa a marxista gondolat ápolását és kibontakoztatását.

Napjainkban, amikor a dolgozó dönthet értékőbblete felhasználásáról, elengedhetetlenné vált, hogy legalább a nagy dolgozói közösségekkel közvetlen viszonyt teremtsünk. Ki kell menni a termelőkhöz, akik olvasóink, vagy olvasóinkká kellene hogy váljanak. Nem ismerjük olvasóink, előfizetőink pontos összetételét. Ha az olyan, hogy abból a munkásosztály lényegében kireked, csak a fentiek megvalósításával változtathatunk.

Élesszük fel a Hid hagyományát, a munkásosztályért, a munkásosztállyal vállvetve küzdő mozgalmi hagyományt. Ennek érdekében tegyünk erőfeszítéseket, hogy a társadalomtudományok különböző területein tevékenykedők figyelmüket a munkásosztály problémáira irányítsák. Jó néhány jelentős és tartós értékű műtfeltáró tanulmány jelent meg hasábjainkon. De a jelen legalább olyan érdekes, mint gazdag munkásmozgalmi hagyományú múltunk. A bonyolult viszonyok megértését a jövőnk tervezését segítenénk ezzel elő.

A feladatok megoldásához elégtelen volt és elégtelen lesz a kiadói tanács eddigi munkamódszere, tanácskozásainak gyakorisága. Lényegében mások nyomdokain haladtunk, amikor évente egyszer ültünk össze, hogy elemezzük a folyóirat tartalmát, a megjelentetés problémáit. Nézetünk szerint nem az ellenőrzés, hanem az együttműködés, a társadalmi segítség elvét kell a jövőben előtérbe helyezni.

Elveink megvalósításához mind a kiadói tanácson, mind a lap munkatársai körén belül megfelelő felkészültségű, érdeklődésű és ideológiai beállítottságú káderekre van szükségünk. Elsősorban több, kevesebb társadalmi megbízatással bíró munkatársra. Jó lenne, ha a községi káderbizottság a művelődési ügyekhez értő, a művelődéspolitiká hordozására alkalmas elvtársakat mentesítené egyéb megbízatásoktól, hogy teljes erejükkel a felépítmény ideológiai és minőségi problémáin fáradozhassanak.

Leszögezhetjük, hogy a VKSZ Tartományi Vezetőségének értékelése szerint is az Üzenet mentes maradt az ideológiai elhajlásoktól, nem került marxizmusellenes eszmei áramlatok hatása alá. De őszinte önbírálattal azt is le kell szögeznünk, hogy nem tudott elég időszerűen és harcosszántsággal rámutatni vagy szembeszállni szellemi életünk minden visszásságával még közvetlen környezetünkben sem. Nem a kedv és az ideológiai felkészültség és beállítottság hiányzott a szerkesztő bizottságból és a munkatársakból, hanem a munkatársak összetétele nem tette minden esetben lehetővé, hogy a kérdéses esetekben reagáljunk a jelenségekre.

Előremutató szándékkal, a négyéves tapasztalat birtokában javasoljuk a következőket:

1. Egészítsük ki az alapszabályzatokat az elmúlt évek társadalmi-jogi változásaival összhangban.

2. Öngazgatási struktúráink képviseljék fokozottabban társadalmi elveinket és a folyóirat céljait.

3. Öngazgatási szerveink éberebben igazodjanak a társadalmi igényekhez. A kiadói tanács munkájával dinamikusabban vegyen részt a folyóirat fejlesztésében.

4. Az Üzenet folytassa eddigi feladatainak teljesítését. A jugoszláviai magyar irodalom és társadalomtudomány serkentése érdekében 2000—2000 dináros pályadíjjal jutalmazza a *folyóiratban* megjelent legjobb mai tárgyú novellát vagy költeményt, a jugoszláv népek és nemzetiségek irodalma tárgykörére vonatkozó irodalmi tanulmányt és munkásosztályunk problémáival foglalkozó szakdolgozatot.

5. Az öngazgatási érdekek egyeztetése és megvalósítása céljából mindkét öngazgatási szerv szintjén teremtsünk kapcsolatot Vajdaság népei és nemzetiségei folyóiratainak hasonló öngazgatási struktúráival.

6. Mivel folyóiratunk régen nem közséji publikáció, a tartomány is vegyen részt működési feltételeinek megteremtésében.

7. Tekintettel arra, hogy a folyóirat továbbfejlesztése és az előirányzott feladatok megvalósítása elképzelhetetlen fizetett szerkesztő nélkül, az alapító és a kiadó tegye lehetővé a folyóiratnál főállásban levő, fizetett szerkesztő alkalmazását.

Dr. HORVÁTH MATYÁS,
a kiadói tanács elnöke

A fenti értékelés az Üzenet kiadói tanácsának és szerkesztő bizottságának együttes ülésén hangzott el 1975. április 10-én. Az egybegyűlték egyhangúlag elfogadták a jelentést és magukévá tették a javaslatokat. Ugyanakkor javaslatot tettek a kiadói tanács fele tagjainak felmentésére és új tagok kinevezésére. A javaslat alapján a Szabadkai Művelődési Öngazgatói Érdekközösség Végrehajtó Bizottsága kinevezte 1975. május 29-én az Üzenet új tanácsát. Az új tanács: Biacsi Antal, Brindza Károly, Fejes Szilveszter, Grósz György, Geza Gulka, dr. Horváth Mátyás (elnök), Mihajlo Jančikin, Kerekes Sándor, Josip Klarski, Mészáros Anna, Nagy József, Petkovics Kálmán, Pozsár László, dr. Sátai Pár, Marija Šimoković, Szalma László, Szám Attila, Szekeres László, Szilágyi Gábor, Szirovicza Antal, Vladimir Stevanov, Urbán János, Petar Vukov.